

TERPLÁN ZÉNÓ

NEVES MAGYAR GÉPÉSZEK EMLÉKEI HALÁLUK UTÁN

Nyolc forrásbeli előfordulási gyakoriság alapján kilenc személyiséget választottam ki, akik ez alapján talán a legkiválóbb magyar gépész szakembereknek tekinthetők. Ezúttal a haláluk utáni „utóéletük”-ről olvasható egy rövid összeállítás.

*

BÁNKI DONÁT /1859—1922/ a motorteknika úttörője, a róla elnevezett vízturbina feltalálója és a karburátor társfeltalálója

- Sírja: Budapesti Farkasréti temetőben /47/2-1-7/8/
- Életrajzi feldolgozói: Sasvári Géza /MMÉE Közl. 1922/, Rejtő Sándor /MTA—emlékbeszéd, 1927/, Schimanek Emil /Akadémiai Kiadó, 1954/, Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Fonó Albert /Acta Techn. Hung. 1959/, Rácz Elemér /Műsz. Tud., 1959/, Halmos László /Műsz. Nagyaink 1.kötet, 1967/, Varga József /A múlt magyar tudósai, 1980/, Terplán Zénó /MTESZ-emlékkönyv, 1984/
- Számos találmánya közül a Bánki-Csonka-motor /1888/, -karburátor /1893/, Bánki—vízturbina /1917/ a müncheni Deutsches Museum-ban látható
- Az MTA posztumusz nagyjutalma /1927/ vízturbina—tanulmányáért
- „Dugattyús szivattyúk és kompresszorok gépszerkezetana” c. félbemaradt könyvét kiegészítette és kiadta Pattantyús-A. Géza /1932/
- Budapesti főiskola /1954/; budapesti, dunaujvárosi, nyíregyházi, tatabányai középiskola, budapesti szakmunkásképző intézet viseli nevét
- Arcképe a GTE egyik nagydíj-plakettjén /1955/, festményeken, érmeken /1969, 1983/
- Emlékünnepek, tudományos ülések születésének 100., 125. évfordulóján Budapesten és más ipari városokban, továbbá szülőfalujában: Bakonybákon
- Mellszobra a BME aulájában, a BD GMF előterében /1969/
- Utcanevek: Budapesten, Oroszlányban, Miskolcon, Pécsen /mindenütt emléktáblával/
- Arcképe bélyegen /1960/; emléklevelezőlapon /1984/
- A BME egyik előadóterme nevét viseli /1984/
- Emlékpark és állandó kiállítás Bakonybákon /1984 óta/

*

CSONKA JÁNOS /1852—1939/ a magyar automobilizmus úttörője, a karburátor társfeltalálója

- Sírja: Budapesti Farkasréti temetőben /1/1/
- Életrajzi feldolgozói: Ordódy János /MMÉE Közl. 1939/, Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Csonka Pál /MTA Műsz.Tud. Oszt. Közl. 1960/, Terplán Sándor /Műsz. Nagyaink 1.kötet, 1967/, Trudeau, T.: The Work and Life of John Csonka /Techn.-tört.

Szemle, 1990—91/

- Szobra készült a József Műegyetemen történt nyugállományba kerülésekor /1924, a szobor jelenleg a BME Szilárdságtani és tartószerkezeti Tanszékének könyvtárában található/; további szobra áll a BME J épülete előtt, az OMIKK-székházban, a MO-GÜRT-székházban /1989/, a budapesti Közlekedési Múzeumban, a róla elnevezett budapesti Csonka János téren, az ugyancsak róla elnevezett Csonka-gépgyár előtt /1989/
- Arcképe emléklevelezőlapon /1981/
- A Csonka-gépgyár épületében mozaik-kép készült a Bánki-Csonka-karburátor /1893/ találmány születésének folyamatáról /1939, amely azonban már csak fényképen látható/
- Halála 50. évfordulójakor /1989/ vette fel nevét a budapesti XVI. ker.-i szakmunkáképző intézet
- Emléktábla jelzi a Budapest XI. ker. Bartók Béla út 31. szám alatti volt lakóházát /1989/ és a budapesti Csonka-téren
- Emléktáblát avattak szegedi szülőházán /1989/
- Arcképével emlékérem-sorozat jelent meg /1989/

*

FONÓ ALBERT /1881—1972/ tervező és tanácsadó gépészmérnök, számos találmány szerzője, a sugárhajtás úttörője

- Sírja: Budapesti Farkasréti temetőben /61-1-50/
- Életrajzi feldolgozások: Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Kovács K. Pál /Magy. Tudomány, 1958/, Önvallomása /Műsz. Nagyaink 6. kötet, 1986/, Terplán Zénó /A múlt magyar tudósai, 1991/
- Halála után a MTESZ Közp. Asztronautikai Szakosztálya /amelynek élete végéig elnöke volt, és amelynek mai neve: Magy. Asztronautikai Társaság/ emlékérmet alapított arcképével. Ezt évente olyan tudományos tevékenység elismeréseként osztják ki, amely a Földön kívüli térség tanulmányozására terjed ki és nemzetközileg elismert

*

GANZ ÁBRAHÁM /1814—67/ a magyar nehézipar megteremtője, a kéregöntés meghonosítója

- Síremléke: Budapesti Kerepesi temetőben /Ybl Miklós terve alapján/ /jobb 191/193/
- Életrajzi feldolgozói: Valentín Béla /Magy. Technika, 1948/, Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Berlász Jenő /Tanulmányok Bp. múltjából 12. kötet, 1959/, Bánhegyi László /Műsz. Nagyaink 2. kötet, 1967/
- Arcképe emléklevelezőlapon
- Neve a ma már részekre bomlott gyáróriás önálló gyáraiban is fennmaradt
- Utcanevek: Budapesten és Miskolcon
- Ipari szakközépiskolák elnevezése: Budapesten, Nagykanizsán és máshol
- Szobra Budapesten az Öntészeti Múzeumban, a Ganz—Hunslet—gyárban, a Ganz Kiskúnhalasi Gépgyárban, a Ganz Műszer Művekben
- „Ganz Ábrahám Díj” és érem 1984 óta

*

JENDRASSIK GYÖRGY /1898—1954/ a Diesel—motor továbbfejlesztője, a gázturbina—technika úttörője

- Sírja: London /S.W. Steatham Cemetery, Rowan Rv. Grave No. 57 560, Square 36, Roman Catholic Section/
- Életrajzi feldolgozói: Pioneer Designer of Gas Turbines /Engineering, 1954/, Brodszky Dezső /A gázturbina magyar úttörői, 1955/, Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Gombás Tibor /Műsz. Nagyaink 1. kötet, 1967/, Suba Gábor /Ganz—MÁVAG, 1987/
- "Jendrassik György Emléklap" /arcképével/ a GTE Energia- és Vegyiparigép Szakosztálya fennállásának 25 éves jubileumán /1983/

- Posztumusz Széchenyi—díj /1989/
- Szolnokon az egyik szakközépiskola és Veszprémben egy szakmunkásképző intézet nevét vette fel /1991/
- Utcanevek: Budapesten és Miskolcon

*

KANDÓ KÁLMÁN /1869—1931/ a nagyfeszültségű háromfázisú, valamint az 50 periódusú vasútvontatás úttörője, villamos mozdonyok tervezője

- Sírja: Budapesti Kerepesi temetőben /46—1—6/
- Életrajzi feldolgozói: Pöschl Imre /Technika, 1931/; MMÉE Közl. 1936/, Wilczek Ernő /MMÉE Közl. 1931/, Zelovich Kornél /MTA emlékbeszédek, 1932/, Verebély László /Magy. Vasút és Közlekedés, 1936/, Feyér Gyula /Stádium, 1937/, Manndorff Béla /Műsz. Nagyaink 2. kötet, 1967/, Asztalos Péter /Elektrotechnika, 1981/, Suba Gábor /Járművek, Mezőgazd. gépek, 1988/
- Akadémiai székfoglalóját Hoór Tempis Mór 1937-ben olvasta föl „Villamos mozdonyok hajtóműveinek dinamikus igénybevétele kerékcúszás következtében” címen, amely alkalmazott mechanikai témájú volt
- Budapesten főiskola, több középiskola viseli nevét
- Arcképe bélyegeken /1948, 1968/
- Szobra Miskolcon, a Tiszai pu. előtti Kandó-téren /1967/, Budapesten a Közlekedési Múzeum előtt /1968/ áll
- Utcanevek: Budapesten, Debrecenben, Győrött, Miskolcon, Pécsen, Szegeden
- A Kandó-mozdony /V40.001/ Budapesten, a Keleti pu. mellett áll /1982/
- Arcképe látható levelezőlapon /1931/, az MEE—díjon, a BME jubileumi évében veretett Villamosmérnöki Kari emlékérmén /1981/
- Nevét viseli a Budapest VII. Bajcsy-Zsilinszky u. 20. sz. alatti könyvesbolt.

*

KÁRMÁN TÓDOR /1881-1963/ a képlékeny-alakítás törvénye, a róla elnevezett örvénysor, a szélcsatorna-technika, a hangsebesség feletti repülés stb. megalkotója

- Sírja: Hollywood Memorial Cemetery
- Életrajzi feldolgozói: The Wind and Beyond /L. Edson-nal írt önéletrajz, 1967/, Fonó Albert /Fizikai Szemle, 1963/, Varga József /Műsz. Nagyaink 4. kötet, 1981/, Suba Gábor /Ganz-MAVAG Gépgyártástechnológia, 1987/, Pap János /1988/, The Universal Man - Theodore von Kármán's Life in Aeronautics /M.H. Gorn által írt könyv a Smithsonian Inst. Press kiadásában/
- Emlékei Aachenben: Kármán-fórum /benne szobor/ a TH-n, Kármán-auditórium, Kármán utca Pasadenában (USA): Kármán-emlékszoba, Kármán utca
- Szobra Budapesten A Közlekedési Múzeum előtt áll /1969/
- A Hold és a Mars egy-egy krátere nevét viseli
- Emléklevelezőlap arcképével /1981/
- Emléktábla a Budapest VIII. ker. Szentkirályi u. 24. szám alatti szülőházán /1989/
- A BME egyik kollégiuma nevét vette fel /1990/
- Arcképe bélyegen itthon és az USA-ban /1992/

*

MECHWART ANDRÁS /1834—1907/ a Ganz—gyár naggyá fejlesztője, a magyar villamosipar megalapozója és a malmi hengerszék tökéletesítője

- Síremléke: Budapesti Kerepesi Temetőben /jobb 560/
- Életrajzi feldolgozói: Eötvös Loránd /Akadémiai Ért. 1898/, Mechwart—album /1899/, Méhely Kálmán /MMÉE Közl. 1907/, Bánki Donát /MMÉE Heti Ért. 1908/, Fröhlich Izidor /Akadémiai Ért. 1913/, Vajda Pál /Zrínyi Kiadó, 1958/, Pénzes István /Műsz. Nagyaink 2. kötet, 1967/, Suba Gábor /Ganz—MAVAG, 1985/
- Szobor-emlékműve /Stróbl Alajos műve/ Budapesten a róla elnevezett téren Budán állt

- /1913/, amely a budai 1945-ös harcok során tönkrement; 1964-ben — Kocsis András alkotásaként — ismét felállították
- Nevét viselik ipari szakközépiskolák: Budapesten /1977/, Debrecenben
- Utca-, lépcső-, liget-, tér-elnevezések Budapesten
- Arcképe emléklevelezőlapon /1984/
- „Mechwart András érem“ /1984/
- Emlékmúzeum a budapesti — róla elnevezett — ipari szakközépiskolában

*

PATTANTYÚS-ÁBRAHÁM GÉZA /1885—1956/ az áramlástan és a vízgépek elméletének továbbfejlesztője, mérnök—nemzedékek kiváló nevelője

- Sírja: Budapesti Farkasréti temetőben /35/XIV—1—35/
- Életrajzi feldolgozói: Gillemot László /„A jövő mérnöke“, 1956/, Terplán Zénó /NME 1960; Műsz. Nagyaink 1. kötet, 1967; A múlt magyar tudósai, 1984; GTE—emlék-könyv, 1985/, Varga József /„A jövő mérnöke“, 1960/, Szluka Emil /„Népszabadság“, 1960/, Gerey Tamás /GTE-évk. 1961/, Héberger Károly /„Természet Világa“, 1982/
- Arcképe festményeken, érmeken, a GTE egyik nagydíj-plakettjén /1957/
- Emlékkiállítások /születése 75., 80., 90., 100. évfordulójakor/ elsősorban a BME-n és az ME-n, de máshol is
- „A gépek üzemtana“ c. könyvének posztumusz 8.-14. kiadásai /1958-83 között/
- A 11 kötetes „Gépész- és Villamosmérnökök Kézikönyve“ c. sorozat az ő nevét viseli /1960-71 között/
- Arcképe bélyegen /1960/, emléklevelezőlapon /1985/
- Nevét vette föl a győri szakközépiskola /1970/, a miskolci egyik általános iskola /1986/, a sajaszentpéteri szakmunkásképző intézet /1992/
- Miskolcon az Avasi lakótelepen utca van róla elnevezve /1984/
- Szobra a BME kertjében /1985/, a győri PÁGISZ-ban /1985/, a kecskeméti GAMF főépülete előtt /1987/
- A BME egyik előadóterme nevét viseli /1985/
- Emléktábla a miskolci Pattantyús-utcában /1984/, Budapest I. ker. Piroska u. 7. szám alatti volt lakóházán /1985/
- Egyik győri szakkönyvesboltot róla neveztek el /1986/
- „Pattantyús-fivérek“ alapítvány /PAGISZ, 1991/

*

Áttekintve a gazdag adatokat, megállapítható, hogy a szakma, a tudományágazat a legtöbb esetben méltó emléket állított a neves magyar gépész-személyiségeknek. Egyes esetekben /pl. Fonó Albert, Jendrassik György, Kármán Tódor esetében/ még további emlékek várhatók.

A felsorolt adatok nem teljesek, esetenként talán pontatlanok. Számos esetben nem sikerült az emlékkiállítás naptári évét kikutatni. Ha ezeknek a hiányoknak pótlásával bárki segít, már most köszönetet mondok.